

8

Cristina Cergan
Diana Iacob
Claudia Petraș
Bogdan Rațiu
Ioana Tămăian

Limba și Literatura Română

GHIDUL PROFESORULUI

Elemente-cheie și strategii

CLASA A VIII-A

CUPRINS

Cuvânt-înainte	3
Prezentarea manualului	6
Competențe generale și specifice	8
Programa școlară pentru disciplina limba și literatura română. Clasa a VIII-a. Conținuturi	8
Competențe generale și specifice. Clasa a VII-a vs clasa a VIII-a	10
Conținuturi. Clasa a VII-a vs clasa a VIII-a	11
Planificarea anuală	14
Planificare pe unități de învățare	18
Recapitulare inițială	18
Unitatea 1. Reflecții asupra descoperirilor	19
Unitatea 2. Reflecții asupra timpului	24
Unitatea 3. Reflecții asupra naturii umane	29
Viziunea didactică propusă în manual	44
Recapitulare inițială	50

55 / Unitatea 1. Reflecții asupra descoperirilor

Lecția 1. Introducere în temă	56	Lecția 8. Variații de registru. Jargonul, argoul. Limbaj colocvial, limbaj cultivat	74
Lecția 2. Textul epic (actualizare)	58	Lecția 9. Fonetica (actualizare)	75
Lecția 3. Textul epic: <i>Cireșarii</i> , de Constantin Chiriță	61	Lecția 10. Scrierea și pronunția cuvintelor de origine străină	76
Lecția 4. Vocabularul (actualizare)	65	Lecția 11. Textul de opinie. Tipare textuale de structurare a ideilor: comparație și analogie	78
Lecția 5. Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului. Derivarea. Compunerea (actualizare)	67	Lecția 12. Strategii de comprehensiune a textului oral	81
1. Derivarea	67	Lecția 13. Modele comportamentale în textele literaturii universale	83
2. Compunerea	68	Proiect. Roluri și tipuri de cărți în cultură	84
Lecția 6. Mijloace interne de îmbogățire a vocabularului. Conversiunea. Familia lexicală	70	Recapitulare	85
Lecția 7. Mijloace externe de îmbogățire a vocabularului. Împrumuturi lexicale	72	Evaluare	86

89 / Unitatea 2. Reflecții asupra timpului

Lecția 1. Introducere în temă	90	Lecția 10. Textul argumentativ. Tipare textuale de organizare a ideilor: pro/contra, ordinea argumentelor	109
Lecția 2. Textul liric (actualizare)	92	Lecția 11. Argumentare și persuasiune. Elemente specifice argumentării	111
Lecția 3. Textul liric: <i>Fiind băiet păduri</i> <i>cutreieram</i> , de Mihai Eminescu	95	Lecția 12. Cărți fondatoare	112
Lecția 4. Predicatul (actualizare)	98	Recapitulare	114
Lecția 5. Construcții active. Construcții pasive cu verbul „a fi”	100	Evaluare	115
Lecția 6. Construcții cu pronume reflexive	103		
Lecția 7. Construcțiile impersonale	104		
Lecția 8. Subiectul (actualizare)	107		
Lecția 9. Construcțiile incidente	108		

117 / Unitatea 3. Reflecții asupra naturii umane

Lecția 1. Introducere în temă	118	Lecția 6. Atributul (actualizare). Apoziția	134
Lecția 2. Textul dramatic (actualizare)	120	Lecția 7. Atributiva	136
Lecția 3. Textul dramatic: <i>Titanic vals</i> , de Tudor Mușatescu	122	Lecția 8. Cronica de spectacol/de film	138
Lecția 4. Fraza. Coordonarea (actualizare). Construcția frazei în limba vorbită și în limba scrisă	127	Lecția 9. Atitudini comunicative	140
Lecția 5. Fraza. Subordonarea. Elipsa	130	Lecția 10. Spirit civic, responsabilitate etică	141
		Proiect. Eroii din literatură	143
		Recapitulare	144
		Evaluare	145

147 / Unitatea 4. Reflecții prin artă

Lecția 1. Introducere în temă	148	1. Complementul indirect	160
Lecția 2. Interpretarea limbajului figurat.		2. Completiva indirectă	162
Figuri de stil: aliterația, hiperbola, antiteza	150	Lecția 6. Complementul prepozițional.	
1. Aliterația	151	Completiva prepozițională	163
2. Hiperbola	151	1. Complementul prepozițional	163
3. Antiteza	152	2. Completiva prepozițională	164
Lecția 3. Textul liric: <i>Păpușarul</i> ,		Lecția 7. Etapele scrierii	166
de Ileana Mălăncioiu	153	Lecția 8. Strategii de ascultare activă	168
Lecția 4. Complementul direct. Completiva		Lecția 9. Valori culturale românești în lume	169
directă	158	Proiect. Promovarea culturii românești	171
1. Complementul direct	158	<i>Recapitulare</i>	171
2. Completiva directă	159	<i>Evaluare</i>	172
Lecția 5. Complementul indirect.			
Completiva indirectă	160		

175 / Unitatea 5. Reflecții despre adolescență

Lecția 1. Introducere în temă	176	1. Circumstanțialul de cauză	194
Lecția 2. Textul care combină diverse tipare		2. Circumstanțiala de cauză	195
textuale	178	Lecția 8. Circumstanțialul final/de scop	
Lecția 3. Textul narativ literar: <i>Cișmigiu & Comp.</i> ,		(actualizare). Circumstanțiala	
de Grigore Băjenaru	181	finală/de scop	197
Lecția 4. Circumstanțialul de loc.		1. Circumstanțialul final	197
Circumstanțiala de loc	184	2. Circumstanțiala finală	198
1. Circumstanțialul de loc	184	Lecția 9. Construcții condiționale	200
2. Circumstanțiala de loc	185	Lecția 10. Construcții concesive	201
Lecția 5. Circumstanțialul de timp.		Lecția 11. Organizarea coerentă a textului	202
Circumstanțiala de timp	187	Lecția 12. Prezentarea textului. Etica redactării	203
1. Circumstanțialul de timp	187	Lecția 13. Comunicarea nonverbală	
2. Circumstanțiala de timp	188	și paraverbală	204
Lecția 6. Circumstanțialul de mod.		Lecția 14. Relații culturale constructive.	
Circumstanțiala de mod	190	Noi și ceilalți	205
1. Circumstanțialul de mod	190	Proiect. Prietenia	206
2. Circumstanțiala de mod	192	<i>Recapitulare</i>	206
Lecția 7. Circumstanțialul de cauză.		<i>Evaluare</i>	207
Circumstanțiala de cauză	194		

Recapitulare finală	209
----------------------------------	-----

Anexe	213
--------------------	-----

Bibliografie selectivă	222
-------------------------------------	-----

UNITATEA 1

REFLECȚII ASUPRA DESCOPERIRILOR

Lecția 1 Introducere în temă

Lectură

Lecția 2 Textul epic (actualizare)

Lecția 3 Textul epic: *Cireșarii*,
de Constantin Chiriță

Elemente de construcție a comunicării

Lecția 4 Vocabularul (actualizare)

Lecția 5 Mijloace interne de îmbogățire
a vocabularului. Derivarea.
Compunerea (actualizare)

Lecția 6 Mijloace interne de îmbogățire
a vocabularului. Conversiunea.
Familia lexicală

Lecția 7 Mijloace externe de îmbogățire
a vocabularului. Împrumuturi lexicale

Lecția 8 Variații de registru. Jargonul, argoul.
Limbaj colocvial, limbaj cultivat

Lecția 9 Fonetica (actualizare)

Lecția 10 Scrierea și pronunția cuvintelor
de origine străină

Redactare

Lecția 11 Textul de opinie. Tipare textuale de
structurare a ideilor: comparație și
analogie

Comunicare orală

Lecția 12 Strategii de comprehensiune a textului
oral

Elemente de interculturalitate

Lecția 13 Modele comportamentale în texte
literaturii universale

Proiect

Recapitulare

Evaluare

LECȚIA 1 INTRODUCERE ÎN TEMĂ (p. 16–19)

Lecția introductivă are scopul de introducere în temă. Tema unității este o particularizare a temei generale *Reflecții asupra lumii*.

CUVINTE ȘI IDEI ÎN REȚEA

Spre deosebire de clasa a VII-a, unde apărea o **hartă de cuvinte** axată pe trei câmpuri lexico-semantice, care, împreună, conturau orizontul temei discutate, acum această rubrică oferă o hartă cu idei.

Pentru prima unitate, *Reflecții asupra descoperirilor*, harta oferă idei referitoare la **descoperire**.

- 1 Profesorul poate citi harta cu voce tare sau o citește elevii individual.
- 2 În perechi, elevii selectează cinci–șapte idei pe care le pot asocia **descoperirii**, conform experienței lor personale și culturale. Apoi vor compara lista cu cea a colegului, explicându-și alegerea. Exercițiul are rol de reflecție asupra temei și de actualizare a experienței elevilor.
- 3 În perechi, elevii aleg trei–patru idei propuse în hartă și încearcă să stabilească relația dintre acestea, apoi o vor prezenta, în două–trei enunțuri.

Spre exemplu:

Pentru următoarele trei idei – *curiozitatea de a investiga teritorii noi, explorarea și dorința de a învăța, transformarea modului de „a fi”* –, se poate stabili o relație de tip **cauză – efect**: curiozitatea de a investiga teritorii noi și dorința de a învăța (cauzele) conduc la experiențe de viață care transformă individul, la transformarea modului de a fi (efect).

- 4 Activitatea propune un context de discuție pe baza unor întrebări în care elevii să își exprime experiențele personale și ideile referitoare la temă. Activitatea are drept scop conștientizarea multiplelor ipostaze pe care le poate avea ideea de descoperire în viața fiecărui om. Elevii vor fi astfel pregătiți pentru lectura unor texte care prezintă diverse forme ale descoperirii.

DESCOPERIM ÎN LITERATURĂ!

I. Secțiunea are drept scop lectura unor texte/fragmente de text care ilustrează formele/ipostazele descoperirii în literatură. Primul text aparține genului epic, al doilea, genului liric și al treilea, genului dramatic. Elevii pot observa astfel că tema descoperirii este prezentă în texte foarte variate. Aceștia vor citi textele orientați de următoarea întrebare: *Care sunt formele/ipostazele descoperirii surprinse în text?*

- 1 Elevii vor formula câte un enunț în care să prezinte despre ce este vorba în fiecare text propus.

De exemplu:

- **Textul 1. Petre Ispirescu (cules), *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte***

Textul îl prezintă pe Făt-Frumos, care pleacă în lume pentru a-și împlini destinul și pentru a-și găsi ceea ce i fusese promis la naștere. El caută împlinirea care i-a fost promisă la naștere/darul care i-a fost promis, de către tatăl său, la naștere. Este vorba despre descoperirea propriului destin.

- **Textul 2. Lucian Blaga, *Oglinda din adânc***

În acest text, ființa se descoperă pe sine prin oglindire, în oglindă și în fântână. Această descoperire îi dezvăluie adevărul despre sine.

- **Textul 3, Mihail Sebastian, *Steaua fără nume***

Textul prezintă un schimb de opinii contradictorii între domnișoara Cucu și profesor, referitor la școală, la rolul profesorului, la studiu, la nevoia de a descoperi spații largi, cu multă lume etc.

- 2 Răspuns subiectiv. Se acceptă orice răspuns pertinent care respectă cerința.

De exemplu:

Mi-a plăcut *Oglinda din adânc* de Lucian Blaga, pentru că exprimă posibilitatea de autocunoaștere prin oglindire. Este o meditație asupra vieții și destinului. Imaginea fântânii și a oglinzii din adânc sugerează legătura dintre prezent și trecut, dintre om și univers. Poezia transmite emoție și profunzime, invitând la reflecție.

- 3 **Participanți:** domnișoara Cucu și profesorul.

Context: o discuție în gară, între domnișoara Cucu și profesor.

Scop: exprimarea opiniilor despre educație și despre sensul existenței.

Modalitate: dialog direct, specific textului dramatic.

4 Punerea textelor în relație se va realiza pe baza unui element de conținut comun: un cuvânt-cheie, un personaj, o acțiune, o idee etc. Orice variantă pertinentă de răspuns va fi acceptată.

Spre exemplu, pot fi asociate **textul 1** și **textul 3**, fiindcă atât în **textul 1**, cât și în **textul 3** apare ideea plecării spre necunoscut: Făt-Frumos părăsește împărăția pentru a-și împlini destinul, iar profesorul vorbește despre gară ca simbol al dorului de a pleca „în altă lume”.

5 Elevii vor identifica o temă comună între două dintre textele date, justificându-și opțiunea printr-un enunț.

De exemplu:

O temă comună între **textul 1** și **textul 2** este descoperirea de sine: Făt-Frumos caută în lume sensul existenței sale, iar ființa se descoperă pe sine în oglinda fântânii.

6 Elevii își vor reactualiza cunoștințele referitoare la textul epic, liric și dramatic. Aceste informații se regăsesc în manual la rubrica **Elemente-cheie** de la pagina 19. Elevii vor încadra fragmentele astfel:

- **Textul 1** – text epic, deoarece prezintă acțiuni (Făt-Frumos pornește în călătorie etc.) realizate de personaje (Făt-Frumos, calul, Gheonoaia etc.).
- **Textul 2** – liric, pentru că exprimă, în mod subiectiv, sentimente și reflecții ale eului liric.
- **Textul 3** – dramatic, pentru că este alcătuit din replici și este destinat reprezentării scenice.

7 Elevii vor prezenta o diferență între limbajul utilizat în **textul 2** și cel din **textul 3**, valorificând câte o secvență relevantă din fiecare text.

De exemplu:

În **textul 2**, limbajul este figurat, expresiv, apărând figuri de stil precum metafora și personificarea („ceruri și pământ se-ngână”, „ochi de lume”).

În **textul 3**, limbajul este colocvial și direct („Ce desmăț! Ce perversitate!”, „gara este... marea”), fiind adaptat schimbului de replici dintre personaje și atmosferei realiste.

8 Mai întâi, elevii vor identifica o valoare care se desprinde din **textul 1**; de exemplu: dorința de a descoperi lucruri noi, dragostea părintească, curajul, maturizarea printr-o călătorie. Apoi, vor alege un alt text literar în care regăsesc aceeași valoare, de exemplu: *Toate pânzele sus!* de Radu Tudoran.

9 Elevii vor prezenta, în șase–opt enunțuri, imaginea descoperirii așa cum se conturează în fiecare dintre cele trei texte, valorificând câte o secvență sugestivă.

De exemplu:

- În **textul 1**, descoperirea este inițiativă: Făt-Frumos pleacă în lume pentru a găsi ceea ce i-a promis tatăl său la naștere. Gesturile lui (își împarte avuția, pornește „ca vântul”) arată curajul și asumarea destinului. Proba cu Gheonoaia („îi luă un picior cu săgeata”) arată curajul personajului și descoperirea propriilor calități.
- În **textul 2**, descoperirea e interioară: ființa se privește „într-o fântână” și se vede „cu-adevărat”, intuindu-și „soarta”.
- În **textul 3**, descoperirea este o aspirație: pentru profesor, gara reprezintă un simbol al depărtării, al locurilor necunoscute – „gara este... marea”, „este portul, necunoscutul”.

Astfel, cele trei texte oferă ipostaze diferite ale **descoperirii**: inițiere prin acțiune, introspecție poetică și dorul de evadare, toate unite de căutarea unui sens personal.

II. Elevii vor formula o definiție a descoperirii și o vor prezenta colegilor. Răspunsuri subiective.

PORTOFOLIU

(p. 19)

1 Elevii vor completa fișa cu exemple pentru fiecare tip de descoperire. Profesorul poate solicita notarea explicațiilor, a informațiilor suplimentare.

De exemplu:

- Descoperiri științifice: structura ADN-ului.
- Descoperiri tehnologice: apariția internetului.
- Descoperiri geografice: descoperirea Americii de către Cristofor Columb.
- Descoperiri personale/Autodescoperire: descoperirea modului în care reacționez la un anumit sentiment.
- Descoperiri artistice: opera lui Constantin Brâncuși.
- Descoperiri culturale: redescoperirea orașului Machu Picchu.
- Descoperiri medicale: descoperirea penicilinei.

2 Elevii vor completa un jurnal reflexiv în funcție de reperatele oferite. Răspuns subiectiv.

LECȚIA 2 TEXTUL EPIC (ACTUALIZARE) (p. 20–25)

DIN EXPERIENȚA MEA

Activitatea are drept scop actualizarea cunoștințelor asimilate în anii anteriori despre textul epic.

ÎN LUMEA TEXTULUI

Scopurile acestei secțiuni sunt: **a)** aprofundarea noțiunii de text epic și **b)** exemplificarea temei descoperirii printr-un fragment din *Anisia și uneltele fermecate* de Cosmin Perța.

Elevii vor citi textul. Profesorul poate realiza o lectură-model a textului.

Lectura-model implică dicție corectă, acuratețe, viteză adecvată, frazare potrivită, respectarea punctuației textului și expresivitate. Ea se face de către un cititor experimentat (de cele mai multe ori un adult, profesorul), care înțelege textul și este conștient de strategiile lecturii-model.

Fluența înseamnă citirea unui text cu acuratețe, viteză adecvată, frazare potrivită, respectarea punctuației textului și expresivitate.

Lectura fluentă asigură înțelegerea textului.

Fluența se dobândește în primii ani de învățare a lecturii, dar se exersează pe tot parcursul anilor de școală. Sunt trei etape în dobândirea fluentei:

1. Dobândirea fluentei de suprafață – în cadrul achizițiilor fundamentale din ciclul primar – implică patru procese:

- **decodarea fonetică** (înțelegerea cuvintelor auzite);
- **recunoașterea cuvintelor** (recunoașterea literelor și a sensului cuvintelor);
- **procesarea semantică** (deducerea sensului din context);
- **procesarea sintactică** (deducerea sensului pe baza structurii sintactice).

Cititorii vor reuși să extragă semnificația automat, cu tot mai puțin efort. Însă, în cazul în care fluența se menține doar la decodarea textului și cititorii nu ajung la înțelegerea textului, există riscul analfabetismului funcțional.

2. Dobândirea fluentei strategice – realizată, în principiu, în aproximativ trei ani de la începutul învățării cititului, deci tot în ciclul primar – implică următoarele procese:

- **extragerea semnificației din text și monitorizarea extragerii semnificației** (printr-o atenție sporită, voluntară sau automată, asupra proceselor din prima etapă);
- **reglarea vitezei optime de lectură** (presupune un echilibru, în mintea cititorului, între extragerea semnificației din text și reglarea vitezei de lectură);
- **managementul strategiei de suprafață** (presupune un control asupra fluentei de suprafață).

Acum cititorul înțelege textul și citește expresiv (adică respectă intonația enunțului, accentul cuvintelor, frazarea și ritmul corecte).

3. Dobândirea fluentei de adâncime – implică următoarele procese:

- **procesarea feedbackului primit din partea auditoriului și reglarea citirii în consecință;**
- **formularea de răspunsuri personale, prin reflecție asupra conținutului textului și construcția unor noi semnificații;**
- **conștientizarea proceselor implicate** în lectură, adică metacogniția.

Acum cititorul este autonom: dobândește încredere și dă dovadă de reziliență, resimte satisfacția lecturii. (Modelul fluentei a fost preluat din Timothy Rasinski, Camille Blachowicz, Kristin Lems, *Fluency Instruction: Research-Based Best Practices*, The Guilford Press, Londra, 2005, p. 175.)

EXPLOREZ

- 1 În text este vorba despre începutul aventurii Anisiei, o fată de 13 ani, alături de Johanna, o scoică vorbitoare.
- 2 La acest exercițiu sunt acceptate orice răspunsuri care conțin justificarea alegerii secvenței respective.

De exemplu:

Mi-a plăcut secvența în care Anisia greșește formula magică și apar dublurile lor, pentru că este amuzantă și surprinzătoare.

3 Lumea reprezentată în text este o lume fantastică, în care oamenii trăiesc controlați de Lorzi, iar magia și ființele fabuloase coexistă cu tehnologia.

Acțiunea și conflictul

4 În rezolvarea exercițiului, elevii preiau în caiete organizatorul grafic din manual și scriu pe fiecare săgețuță litera potrivită, reconstituind succesiunea logică a evenimentelor:

5 Anisia, o fetiță cu darul magiei, și scoica Johanna evadează din ICC, îndreptându-se spre ocean, unde speră să-l găsească pe Vladimir, fratele Anisiei, care a fost răpit.

6 Anisia își dorește să își găsească fratele, pe Vladimir, despre care se spune că a fost răpit de zeii oceanului. Dragostea pentru el o motivează să înfrunte pericolele.

7 În fragmentul dat pot fi identificate mai multe conflicte:

- între Anisia și Johanna – mici certuri (Johanna vrea să fie dusă înapoi în acvariu, se teme de Anisia);
- între Anisia și dublura ei – ambele pretind că sunt „adevărata Anisia”;
- între Anisia și măgarul – Anisiei nu-i place cum le vorbește măgarul, negociază să le ducă la colonia Wasser;
- între Anisia și zeii mărilor – fiindcă aceștia l-au răpit pe fratele ei.

Cadrul acțiunii: timpul și spațiul

8 Acțiunea se petrece într-o lume imaginară, controlată de Lorzi, într-un timp viitor, nedeterminat.

9 Întâmplările din text se petrec în următoarele locuri: „acvariul Instituției de Creștere a Copiilor 38”, „camera ei” (Anisiei), „Instituția de Creștere a Copiilor”, „biroul directoarei”, „păduri”, „colonia minieră Wasser”.

Personajele

10 Personajele prezente în text sunt: Johanna (scoica-narator), Anisia, directoarea, Alfred (ariciul-de-mare), măgarul, zeii oceanului, Lorzii, dublura Anisiei. Elevii l-ar putea numi printre personaje și pe Vladimir (fratele Anisiei), deși acesta nu apare în mod evident în acțiune, răpirea lui constituind cauza/intriga acțiunii.

11

Personajele	
Principale	Secundare
Anisia Johanna	directoarea măgarul Vladimir dublura Anisiei
Relațiile	
Personajele	Tipul de relație
Anisia ↔ Johanna	tovărășie, prietenie
Anisia ↔ Vladimir	relație de familie, frați
Anisia ↔ directoarea	conflict
Anisia ↔ măgarul	negociere, conflict comic
Anisia ↔ dublura ei	conflict

Narațiunea. Naratorul. Descrierea. Dialogul

12 În text, narațiunea se realizează: **a)** la persoana I și oferă o imagine subiectivă asupra lumii.

13 Naratorul este: **c)** o scoică, o voce ficțională a autorului, care este, la rândul său, personaj.

14 Naratorul se adresează cititorilor („dragii mei”). Mărci ale adresării directe: „dacă mă întrebați”, „dragii mei”, „cum vă ziceam”.

- Prima secvență (despre Vladimir) introduce trecutul personajelor și oferă motivul principal al acțiunii (căutarea fratelui). Prin intermediul acestei secvențe se face referire la o întâmplare din trecut despre care află Johanna și, odată cu ea, și cititorii.
- A doua secvență anticipează niște evenimente viitoare; oferă o variantă legendară a călătoriei; menține viu interesul cititorului.

16 Elevii vor completa tabelul din manual cu întâmplările corespunzătoare momentelor acțiunii.

Momentele subiectului	Întâmplări
Expozițiunea/Situația inițială	Johanna se prezintă și povestește cum a ajuns în acvariul ICC. Anisia o fură pe Johanna și o duce în camera ei. Johanna se teme de Anisia. Cele două sunt surprinse de faptul că pot comunica.
Intriga	Vladimir, fratele Anisiei, a fost răpit de zeii oceanului. Anisia decide să-l caute, având-o drept ghid pe Johanna.
Desfășurarea acțiunii	Anisia fură cartea de magie din cabinetul directoarei. Anisia și Johanna reușesc să plece din ICC. Călătoresc prin păduri, timp în care Anisia exersează formule magice.
Punctul culminant	Anisia face o vrajă greșită și se dedublează. Izbucnește un conflict între Anisia și dublura ei.
Situația finală	Dublurile dispar și cele două pornesc spre Wasser călare pe măgar.

17 De exemplu:

„Cele mai hulpave și mai crude ființe din câte existau pe lume.” (descrierea Lorzilor)

„[...] tot pământul părea o uriașă pușcărie. Nimeni nu putea face nimic fără să știe un lanț întreg de superiori. Și nimeni nu putea face un pas fără să afle Securitatea, pentru că totul era înțesat de camere de luat vederi.” (descrierea spațiului acțiunii)

Elevii pot oferi exemple diverse.

18 Descrierea contribuie la conturarea personajelor și a spațiului în care se desfășoară acțiunea, creând atmosfera unei lumi fantastice.

19 De exemplu:

„Trebuie să ajungem la ocean, a spus Anisia. Ne-ai putea ajuta?” – atitudine comunicativă (cere ajutor politic)

„Pentru că nu vreau, a răspuns măgarul.” – intenție comunicativă

20 În textul dat, dialogul are mai multe roluri:

- dinamizează acțiunea, făcând-o mai vie și mai atractivă;
- conturează mai bine personajele, scoțând în evidență trăsăturile (de exemplu, discuția dintre Anisia și măgar), relațiile dintre ele (Anisia vs dublura ei, Anisia vs măgarul).

21 În realizarea acestui exercițiu se vor avea în vedere informațiile din cadrul rubricii **Elemente-cheie** de la pagina 60 din manual. În plus, fiecare trăsătură a textului epic va fi ilustrată prin referire la textul supus analizei.

Textul este unul epic deoarece prezintă acțiuni înlănțuite logic la care participă mai multe personaje. În primul rând, există acțiune: evadarea Anisiei și a Johannei din Instituția de Creștere a Copiilor și începutul drumului lor spre ocean. Această acțiune este redată printr-o succesiune de întâmplări: furtul cărții de vrăji, călătoria prin pădure, greșirea unei formule magice, întâlnirea cu măgarul și ajungerea în colonia Wasser. Personajele (Anisia, Johanna, măgarul) participă direct la acțiune, între ele stabilindu-se mai multe tipuri de relații. În plus, prezența naratorului, Johanna, care povestește la persoana I, confirmă caracterul epic al textului. Totodată, există dialoguri care pun în valoare relațiile dintre personaje și creează tensiune sau umor. Acțiunea se desfășoară într-un cadru spațio-temporal fantastic: un viitor neprecizat, ICC, pădurea, colonia Wasser. Așadar, narațiunea, dialogul, personajele, conflictele arată că textul respectă trăsăturile specifice textului epic.

APROFUNDEZ

Organizați în grupe de patru–șase membri, elevii vor citi mai întâi notițele celor patru elevi prezentate în manual și o vor alege pe cea care conține semnificația cea mai apropiată de modul în care ei au receptat textul. Își vor motiva opțiunea într-un text de cinci–șase enunțuri.

De exemplu:

Noi am ales prima dintre cele patru notițe. Din punctul nostru de vedere, textul evidențiază faptul că iubirea dintre frați nu are limite. Anisia nu se lasă descurajată nici de interdicțiile din Instituția de Creștere a Copiilor, nici de puterea zeilor oceanului, considerați responsabili pentru răpirea lui. Deși are doar treisprezece ani, fetița își asumă riscuri uriașe: fură o carte de vrăji, evadează și pornește într-o călătorie plină de pericole. Toate aceste sacrificii arată că iubirea pentru fratele ei este mai puternică decât frica sau comoditatea. Motivația ei este una profund umană: dorința de a-și salva fratele. Astfel, prin comportamentul Anisiei, textul transmite mesajul că iubirea dintre frați este sinceră și puternică, capabilă să învingă obstacolele.

REFLECTEZ

Elevii vor avea de realizat o pagină de jurnal care să cuprindă reflecții personale despre textul epic, valorificând și semnificațiile desprinse din fragmentul dat. Câteva idei ce se pot desprinde din fragment: povestirea/actul de a povesti reprezintă o caracteristică fundamentală a ființei umane; oamenii au o nevoie profundă de a crea și de a împărtăși povești; copiii sunt captivați de povești și încep să-și creeze propriile „lumi imaginare” etc.

LECȚIA 3 TEXTUL EPIC: CIREȘARI, DE CONSTANTIN CHIRIȚĂ (p. 26–34)

DIN EXPERIENȚA MEA

Activitatea aparține etapei de prelectură și are rolul de a pregăti elevii pentru receptarea textului literar.

1 Organizați în grupe, elevii vor alege una dintre destinațiile propuse, vor răspunde la întrebări pentru a alcătui un posibil scenariu al unei călătorii de explorare. Fiecare echipă va prezenta scenariul colegilor.

Spre exemplu:

- **De unde porniți?** Din fața gării din Pitești.
- **Ce obiective aveți?** Să explorăm Munții Făgăraș, să ajungem la Bâlea Lac și să observăm natura.
- **Ce obiecte aveți la voi?** Rucsacuri, corturi, saci de dormit, lanternă, busolă, haine groase, bocanci, apă și mâncare.
- **Cu ce mijloace de transport călătoriți?** Cu autocarul până la cabană, apoi pe jos, pe trasee montane.
- **Ce găsiți în locul pe care îl explorați?** Lac glaciar, stânci, păduri, flori de munte, capre negre.
- **Ce dificultăți întâmpinați?** Drum abrupt, ceață, vreme schimbătoare, oboseală.
- **Când și cum se termină explorarea voastră?** După trei zile, coborâm din munți și ne întoarcem acasă.
- **Cum ați pornit în explorare și cum ați ajuns să fiți la final?** Am pornit cu entuziasm și curiozitate, iar la final am ajuns oboșiți, dar bucuroși că am văzut locuri interesante.

2 Tot în grupe, elevii vor comenta citatul din confesiunea unui explorator, încercând să sesizeze elementele comune cu scenariile realizate de ei la activitatea anterioară.

Răspunsurile lor vor evidenția:

- **Prezența itinerarului** în mintea exploratorului: „unde, când și cât o să petrec”.
- **Obiectivele:** întâlnirea cu lumea.
- **Cum se termină explorarea:** prin autocunoaștere și formularea unor întrebări despre condiția umană.
- **Cum a pornit și cum a ajuns să fie în final:** în final a ajuns să se întâlnească pe el însuși, să se autodescopere, expediția i-a dat prilejul să se cunoască mai bine și să își pună întrebări despre lume, despre existența umană, despre „universul existenței noastre” și să cugete la fericire, cea mai mare aspirație a omului.

ÎN LUMEA TEXTULUI

Elevii vor citi textul. Profesorul îi va ajuta să depășească dificultățile lexicale. Profesorul poate realiza o lectură-model a textului.

REAȚII SUBIECTIVE

Elevii pot vorbi despre:

- Ce le-a plăcut cel mai mult: descrierea sălii din peșteră.
- Emoții: curiozitate, emoție, tensiune etc.
- Amintiri: textul le-a amintit de poveștile cu aventuri, despre excursiile în natură etc.
- Reacția posibilă a prietenilor: curiozitate, încântare etc.

HARTA TEXTULUI

I. **1** În text este vorba despre aventurile unui grup de copii, „cireșarii”, în expediția lor de explorare a Peșterii Negre.

Acțiunea

- 2** Elevii vor răspunde, în caiet, la întrebările din manual.
- a)** Cireșarii se opresc în poiană pentru a-și instala tabăra și a înnopta aproape de peșteră.
- b)** Discuțiile copiilor sunt tulburate de vestea adusă de Ursu, că Tic s-a rătăcit.
- c)** Ursu era îngrijorat că Tic nu ajunsese la tabără, deși îi lăsase semne de orientare. În plus, se și întunecase.
- d)** Cireșarii se organizează rapid: fac un foc mare, se împart în trei grupuri, cu câte o lanternă, pentru a-l căuta pe Tic în pădure și stabilesc un sistem de semnale pentru a putea comunica.
- e)** Ionel rămâne lângă foc, iar în pădure pleacă: Lucia cu Dan, Ursu singur și Victor cu Maria.
- f)** Situația se rezolvă când Tic reușește să ajungă în tabără împreună cu cățelul Țombi.
- g)** Conducător al grupului este ales, prin vot secret, Ionel.
- h)** Ionel, susținut de Victor, propune, pentru siguranța și succesul misiunii, despărțirea grupului în două echipe.
- i)** Grupul 1: Ionel, Victor, Maria și Tic; grupul 2: Lucia, Dan și Ursu.
- j)** Grupul lui Ionel intră în peșteră, iar grupul Luciei explorează coasta muntelui.
- k)** Prima reacție este de „plăcere și surpriză”, fiind învăluit de răcoare și lumină discretă, apoi urmează o reacție de dezamăgire (peștera pare săracă). După ce aprind lanternele și înaintează, cireșarii descoperă frumusețile din interior și sunt entuziasmați.
- l)** Tic este curios și neastâmpărat. Se comportă ca și cum ar fi într-o împărăție a minunilor. Este cel mai fericit, plimbă lanterna peste tot, se entuziasmează și caută cu pasiune ascunzături, crăpături, pentru a găsi „cutia fermecată”.
- m)** Piedica este lacul subteran, pe care îl depășesc construind o plută. Vor traversa lacul pe rând, folosind frânghiile.
- n)** Tic crede că a găsit un os de mastodont.
- o)** Concluzia este că osul aparținea unui vițel, semn că altcineva fusese recent în peșteră.
- 3 a)** Obiectele specifice unor exploratori pe care le folosesc cireșarii sunt: corturile, paharele de campanie, lanternele, frânghiile, sfoara cu plumb, harta veche a Peșterii Negre, pluta.
- b)** Pe parcursul întâmplărilor, cireșarii trăiesc o gamă largă de emoții: bucurie și satisfacție (la masa de seară), neliniște și spaimă (la aflarea veștii despre Tic), speranță (în timpul căutărilor), uimire și plăcere (la primii pași în peșteră), dezamăgire (în prima parte în peșteră), curiozitate, uimire și entuziasm (pe măsură ce înaintează în peșteră și descoperă frumusețile ascunse), surpriză (la descoperirea osului de vițel) etc.
- c)** Pentru a obține ce și-au propus, cireșarii reușesc să depășească fiecare problemă prin colaborare și ingeniozitate: atunci când Tic se rătăcește, restul cireșarilor se organizează, aprind un foc mare și pornesc, în grupe, pe diferite trasee pentru a-l găsi mai repede, folosesc semnale sonore și luminoase pentru a comunica; își împart sarcinile și colaborează, demonstrând spirit de echipă; aleg prin vot un lider; pentru a continua explorarea în peșteră, construiesc o plută, cu care traversează lacul subteran; folosesc pluta pentru transportul bagajelor în peșteră etc.
- 4 a)** Lucia propune organizarea a trei grupe, ca să îl caute mai repede pe Tic.
- b)** Locul din fața lacului devine un șantier, pentru că cireșarii construiesc o plută pentru a traversa lacul subteran.
- c)** Victor are ideea de a folosi râul subteran pentru transportul bagajelor.
- d)** Deși au fost tensionați de dispariția lui Tic, atunci când îl găsesc, cireșarii se liniștesc și se bucură.
- e)** Cireșarii sunt uimiți de găsirea oaselor de vițel, deoarece aceasta dovedea că altcineva vizitase peștera recent.

Cadrul acțiunii: timpul și spațiul

- 5 a)** Locurile în care se petrec întâmplările sunt: poiana („într-o poiană largă”), pădurea („s-a rătăcit cineva în pădure”), Peștera Neagră („intrarea în peșteră”, „grotă”, „antreul”, „tunelul”, „salonul”), cu spațiile sale interioare.
- b)** La începutul textului este menționat amurgul, asfințitul. Expediția în grotă începe a doua zi, „în zori”. Indici de timp: „masa de seară”, „odată cu asfințitul”, „umbrele serii”, „odată cu zorii”, „până la prânz” etc.

Narațiunea. Descrierea. Dialogul

- 6** Naratorul relatează întâmplările: **a)** la persoana a III-a, este obiectiv.
- 7** În rezolvarea exercițiului, elevii preiau în caiete organizatorul grafic din manual și scriu pe fiecare săgetuță litera potrivită, reconstituind ordinea întâmplărilor:

- 8** Descrierea din primul alineat are rolul de a crea atmosfera, de a contura cadrul spațial și temporal al acțiunii (poiana sălbatică, amurgul).

- 9 a) Contextul: dialogul are loc în interiorul peșterii, după ce cireșarii traversează lacul și înaintează prin tunelul subteran.
- b) Subiectul discuției: descoperirea unui os de către Tic.
- c) Atitudinile comunicative: Tic este entuziasmat, convins inițial că a făcut o descoperire importantă, dar devine rapid frustrat și supărat când înțelege adevărul; Maria are o atitudine amuzantă și ironică; Ionel și Victor au o atitudine rațională, logică, ei se concentrează asupra implicațiilor descoperirii.
- 10 Dialogul are rolul de a dinamiza acțiunea, de a crea tensiune și de a pune în lumină atât relațiile dintre personaje, cât și trăsăturile acestora. Replicile rapide ale Luciei și ale Mariei arată nerăbdarea și dorința copiilor de a lua rapid niște decizii.

Personajele

12 Personajele care apar în fragmentul din *Cireșarii* sunt: Ionel, Victor, Maria, Ursu, Lucia, Dan, Tic (personaj principal, fratele Mariei), Țombi (cățelul lui Tic).

13 Relațiile dintre cireșarii sunt, în general, bazate pe prietenie, respect și solidaritate, dar, ca în orice grup, există și momente de neînțelegere sau de tensiune. De exemplu, când află că Tic s-ar fi rătăcit, toți acționează ca o echipă, renunțând la votul pentru șef și concentrându-se pe soluționarea problemei. Când se fac propunerile pentru conducerea grupului, observăm că Lucia îl propune pe Ionel, iar Maria pe Victor („— Și acum propuneri de șef! ceru Lucia. Încep eu: îl propun pe Ionel! Mai vrea cineva... — Eu! se repezi Maria. Îl propun pe Victor...”). De asemenea, după ce Ionel devine șeful expediției, toți cireșarii sunt de acord cu planul

11 Trăsăturile textului epic care se regăsesc în textul *Cireșarii* sunt:

- a) Evenimentele sunt prezentate cronologic.
- c) Acțiunea se desfășoară într-un interval de timp.
- d) Acțiunea este situată într-un cadru spațio-temporal.
- e) Textul creează o lume imaginară care reflectă realitatea.
- f) La acțiune participă personaje.
- g) Vocea autorului este preluată de un narator.
- h) Narațiunea se îmbină cu descrierea și cu dialogul.
- i) Relatarea se realizează prin narațiune la persoana a III-a.

său („toți aprobându-i spusele”). Victor și Ionel se susțin reciproc pe parcursul cercetării peșterii.

Există însă și momente în care apar tensiuni: de exemplu între Lucia și Ursu înainte de a afla de dispariția lui Tic, Lucia este iritată de ezitarea lui Ursu de a participa la vot, având un ton autoritar („— Cine mai are propuneri? întrebă Lucia cu un ton iritat. Ursu!... Vrei să spui ceva?... Ce te tot învârți așa? Vino la scrutin!”).

Față de Tic toți au o atitudine protectoare, afectuoasă, fiind cel mai mic din grup („Din prevedere îl apucă pe Tic de mână, dar prichindelul, crezând că e un gest de mângâiere, răspunse prompt, lipindu-se de el.”); sora sa, Maria, îl mai ceartă uneori pentru că este neastâmpărat („— Tic! țipă Maria. Înapoi, măgarule!”).

II. Pe baza informațiilor de la exercițiile anterioare, elevii vor completa **Harta textului**.

CIREȘARII ȘI REFLECȚIILE ASUPRA LUMII

1 Organizați în grupe, elevii identifică universul pe care îl descoperă personajele. Vor nota obiectele, decorurile, locurile care alcătuiesc această lume.

De exemplu:

Locuri și decoruri:

- poiana – locul unde se opresc; le oferă copiilor un peisaj deosebit de frumos; acolo își instalează corturile și aprind focul;
- pădurea – prin ea se rătăcește Tic; este locul căutărilor;
- peștera/grota – spațiul central al aventurii, misterios, întunecos, fascinant;
- lacul subteran – dificultatea majoră pe care o au de înfruntat personajele;
- saloanele peșterii – încăperi succesive, descoperite cu uimire și teamă.

Obiectele sunt specifice unei expediții: corturi, o față de masă, merinde, lanterne, o hartă veche, un mosor gol, o plută rudimentară, o sfoară cu plumb, scoabe, funii, sârmă, cuie etc.

2	Care este dorința cireșarilor?	Să exploreze Peștera Neagră și să refacă harta ei veche.
	Ce fac cireșarii ca să-și îndeplinească dorința?	Pleacă într-o expediție, își organizează tabăra, aleg un conducător, își împart sarcinile, construiesc o plută pentru a traversa lacul subteran.
	Ce probleme întâmpină în realizarea dorinței?	Tic se rătăcește. Dificultățile sunt date și de pericolul întunericului, de nevoia ca grupul să se împartă pentru a explora, de dezamăgirea și deziluzia care îi cuprind la intrarea în peșteră, de riscurile traversării lacului cu plută.

UNITATEA 1 – REFLECȚII ASUPRA DESCOPERIRILOR

Cum se susțin prietenii?	Își împart sarcinile, se organizează în grupuri, își dau semnale ca să nu se piardă, se încurajează unii pe alții și își respectă hotărârile de echipă.
Ce reușesc să vadă cireșarii în grotă?	„O sală de bal” strălucitoare, cu stalactite și stalagmite, forme bizare de piatră, lacuri subterane.
Ce experiență trăiesc tinerii în grotă?	Experiența descoperirii: uimire, încântare, dar și teamă și neliniște, spiritul de echipă.

3 Elevii vor completa tabelul din manual cu informațiile despre trăsăturile personajelor.

Personajul	Secvența	Trăsătura	Mijlocul de caracterizare
Lucia	„— Ședință în mers! anunță Lucia. Fără vorbărie și digresiuni. Exemplul îl voi da eu: trei puncte la ordinea de zi! Unu: alegerea șefului... Doi: hotărâri cu privire la siguranța expediției... Trei: urmările hotărârii... Și la sfârșit, știți ce ne așteaptă: ceva care se numește somn.”	Foarte organizată	Caracterizare indirectă, prin limbajul personajului
Maria	„Fiat lux! cum îl corectă Maria.”	Inteligentă, sensibilă	Prin limbajul și prin reacțiile personajului
Ionel	„— Oare nu sunt urme de granit arhaic? se întreabă el emoționat și iscoditor.”	Cercetător, curios	Prin gândurile și prin replicile personajului
Victor	„Folosind o scândură lată drept vâslă, Victor începu traversarea lacului.”	Curajos, responsabil	Prin faptele personajului
Ursu	„— Eu zic să facem două grupuri, îl liniști Ursu, și să intrăm în pădure pe două căi.”	Echilibrat, matur	Prin limbajul personajului
Tic	„Cel mai fericit era Tic. Parcă intrase într-o împărăție a minunilor.”	Fascinat de peisajul peșterii	Atitudinea personajului

4 Valorile cireșarilor se pot deduce din acțiunile copiilor, dar și din cuvintele naratorului.

Valorile lor sunt:

- curajul, curiozitatea, dorința de cunoaștere (intră în peșteră, străbat locuri necunoscute, vor să exploreze, să afle, să descopere etc.);
 - prietenia (se sprijină unii pe alții etc.);
 - spiritul de echipă (își împart sarcinile etc.);
 - perseverența (nu renunță când întâmpină dificultăți);
 - respectul pentru natură (explorează natura).
- Pentru ilustrare, se pot selecta fragmente precum:
- „transformându-se **printr-o hotărâre unanimă** în cea mai îmbelșugată masă a zilei”;
 - „**Cutezătorii** fuseseră **harnici și inimoși**”;
 - „Toți se sculaseră odată cu zorii, fără să-i trezească cineva”;
 - „Despărțirea se oficiase chiar acolo, pe platou, cu glume și încurajări, dar și cu o umbră de tristețe.”

5 Elevii vor completa fișa de identitate a unui personaj din text.

De exemplu:

Cine este personajul? (identitatea)	De unde am aflat/dedus informația?
Nume: Lucia	din spusele naratorului
Alte informații despre identitatea sa: membră a grupului cireșarilor	din acțiunile personajului
Cum este personajul? (portret)	De unde am aflat/dedus informația?
Trăsături fizice/de comportament: cu spirit de lider, harnică, organizată	<ul style="list-style-type: none"> • din limbajul personajului: „— Ședință în mers! anunță Lucia. Fără vorbărie și digresiuni. Exemplul îl voi da eu: trei puncte la ordinea de zi! Unu: alegerea șefului... Doi: hotărâri cu privire la siguranța expediției... Trei: urmările hotărârii... Și la sfârșit, știți ce ne așteaptă: ceva care se numește somn.”
Ce valori are personajul?	De unde am aflat/dedus informația?
prietenie, responsabilitate, curaj	din fapte, din limbajul personajului: sprijină grupul, organizează expediția

6 Elevii își vor formula opinia. Vor enumera calitățile unui lider: responsabil, organizat, curajos, corect, comunicativ, empatic etc. Ionel are calități de lider: e ales conducătorul expediției, e organizat, responsabil, curajos etc.

7 Tema textului: explorarea, curiozitatea, expediția, prietenia, descoperirea naturii, aventura etc.

8 Elevii aleg una dintre ideile date și o argumentează, având ca reper exercițiile anterioare.

Spre exemplu:

- Cireșarii pot fi priviți ca niște modele, deoarece au curajul de a trăi aventura și de a cunoaște lumea din jur. – cireșarii întruchipează valori pe care orice tânăr le poate admira, sunt curioși și ilustrează spiritul de explorare.
- Cireșarii nu doar descoperă spații și lumi noi, ci și forța unui grup și puterea interioară. – cireșarii au forța unui grup (își împart sarcinile, colaborează, sunt atenți unii la alții etc.), fiecare membru al grupului își depășește temerile și limitele.

9 Scriere despre textul literar. Elevii vor redacta un text despre personajele care au curajul de a se aventura în descoperirea unor lumi ascunse, având ca suport *Cireșarii* de Constantin Chiriță.

REFLECȚIILE MELE DESPRE CIREȘARI

Activitățile vizează interpretarea textului din perspectiva cititorului contemporan. Organizați în grupe, elevii vor răspunde cerințelor aferente.

Exercițiile vizează raportarea critică a elevilor la experiențele redade de text, prin:

- discutarea transpunerii cinematografice a romanului („Întrebă regizorul!”);
- recontextualizare („Vorbește despre text!”, „Față în față cu personajul!”);
- scriere imaginativă („Fii tu personaj!”).

REFLECTEZ

Elevii vor realiza o activitate de scriere reflexivă, jurnal de cititor, răspunzând la întrebările din manual.

LECȚIA 4

VOCABULARUL (ACTUALIZARE) (p. 35–36)

DIN EXPERIENȚA MEA

Exercițiul are scopul de a reactualiza și de a sistematiza noțiunile de vocabular din programa claselor anterioare. Elevii vor citi harta și vor discuta despre aceste concepte și despre relația dintre ele.

De exemplu:

- cuvântul și sensurile lui: propriu, secundar, figurat;
- gruparea în funcție de relațiile de sens dintre cuvinte: sinonime, antonime, cuvinte polisemantice, câmpul lexical;
- gruparea în funcție de forma cuvintelor: omonime, paronime.

EXPLOREZ

1 În text este vorba despre tinerețe și beneficiile ei/despre întâmpinarea tinereții/despre tinerețe ca perioadă magică în viața oamenilor.

2 Elevii vor reformula oral textul, folosind sinonime contextuale pentru cuvintele date.

De exemplu:

Tinerețea îți bate cu degetele-i **fine/grățioase** la poarta **sufletului** tău solitar. **Primește-o** cu brațele deschise, cu mare încredere și cu entuziasm. Lasă-te **învăluit** de **farmecul** său, de **zâmbetul** ei fermecător. Grație acesteia vei fi binecuvântat cu un sentiment înălțător, **unicul** care te poate face **etern/nepieritor**, dragostea. Vei regreta întotdeauna că hoțul timp **ți-a luat/a răpit** prea repede acest **rai/eden**.

3 Elevii vor reformula oral textul, folosind antonime pentru cuvintele selectate din textul-suport.

Tinerețea **Bătrânețea** îți bate cu degetele-i delicate la poarta inimii tale solitare. **Întâmpin-o** **Alung-o** cu brațele deschise, cu mare încredere și cu elan. Lasă-te cuprins de magia sa, de surâsul ei fermecător. Grație acesteia, vei fi binecuvântat cu un sentiment înălțător, singurul care te poate face **nemuritor** **muritor**, dragostea. **Vei regreta** **Nu vei regreta** **întotdeauna** **niciodată** că hoțul timp **ți-a furat** prea repede acest paradis.

UNITATEA 1 – REFLECȚII ASUPRA DESCOPERIRILOR

4 Elevii vor citi cu atenție articolul din DEX și vor stabili sensul utilizat în text.

În text, cuvântul „braț” intră într-o expresie – „a primi/întâmpina pe cineva cu brațele deschise”, care înseamnă „a întâmpina pe cineva cu mare plăcere”.

5 Elevii vor construi enunțuri prin care vor demonstra polisemia cuvântului „braț”, consultând articolul din dicționar.

De exemplu:

- Brațele macaralei sunt lungi.
- Am adunat un braț de lemne.
- Fabrica nu mai are brațe de muncă.
- Dunărea are trei brațe.

Profesorul le poate explica elevilor că, pentru a exemplifica polisemia unui cuvânt, pot alege unul dintre sensurile precizate în DEX. Cuvântul nu trebuie folosit în expresii, pentru că atunci întreaga expresie are un sens. De exemplu, *a-i sări (cuiva) muștarul = a se enerva; a tăia frunză la câini = a lenevi*.

6 a) – Cuvintele subliniate sunt folosite cu sens figurat.

7 Elevii vor observa că, în text, cuvântul „elan” are sensul de „avânt” și vor construi un enunț cu omonimul acestuia.

De exemplu:

Un elan este un animal rumegetor care trăiește în ținuturile nordice.

8 Elevii vor corecta enunțurile date, observând că greșelile constau în confuzii paronimice, respectiv în pleonasm.

Textul vorbește despre o ființă **solitară** care este încurajată să guste din magia tinereții, deoarece această etapă a vieții este **temporară**, și nu eternă. **Chiar el/El însuși** va înțelege mai târziu că timpul este ireversibil.

APROFUNDEZ

1 Lucrând în perechi, elevii își vor imagina un dialog în care discută cu un prieten despre greșelile de exprimare pe care le fac unii dintre colegii lor. Vor discuta despre confuziile paronimice și despre pleonasm.

2 Elevii vor construi enunțuri cu sensul propriu de bază, secundar și figurat al cuvintelor indicate. Profesorul îi va încuraja să consulte DEX-ul.

De exemplu:

• a îngheța

- ▶ sens propriu de bază: Din cauza gerului, apa din găleata de afară a înghețat.
- ▶ sens propriu secundar: Fiindcă mi-am uitat mănușile acasă, mi-au înghețat degetele.
- ▶ sens figurat: Când am văzut ursul în fața mea, am înghețat.

• nod

- ▶ sens propriu de bază: Am băgat ața în ac și i-am făcut un nod.
- ▶ sens propriu secundar: Arborele acela are un nod pe care se sprijină copiii.
- ▶ sens figurat: Am simțit un nod în gât când am văzut că n-am luat examenul.

• a crește

- ▶ sens propriu de bază: Copilului i-a crescut mult piciorul în ultimul an.

3 Elevii vor formula enunțuri prin care să-și exprime recunoștința față de părinții lor, folosind sensurile figurate ale cuvintelor „stâncă” și „cale”.

De exemplu:

Dragi părinți, voi sunteți stâncile mele, fiindcă indiferent de greutatea prin care am trecut, m-ați susținut și mi-ați deschis calea spre un destin înălțător.

▶ sens propriu secundar: Noi am crescut la sat până la nouă ani.

▶ sens figurat: În sufletul ei creștea o iubire mare.

• a citi

▶ sens propriu de bază: Copilul citește încet lecția la geografie.

▶ sens propriu secundar: Ai citit mult pentru a lua examenele?

▶ sens figurat: Tristețea i se citește pe față.

• aripă

▶ sens propriu de bază: Pasărea avea o aripă rănită.

▶ sens propriu secundar: Aripile avionului sunt imense.

▶ sens figurat: Când citesc, mă înalț pe aripile ficțiunii.

INVESTIGAȚIA

Organizați în grupe, elevii vor realiza investigația **Sensul cuvintelor în context**, apoi vor completa autoevaluarea. Această investigație are scopul de a-i familiariza cu sensurile unor cuvinte polisemantice, pentru a dobândi proprietatea termenilor.

DIN EXPERIENȚA MEA

Activitatea vizează actualizarea cunoștințelor dobândite anterior, în vederea conștientizării lingvistice (lexicale) prin analiza unor concepte și a relației dintre acestea. Astfel, elevii își vor reactualiza cunoștințele despre mijloacele interne de îmbogățire a vocabularului studiate în clasa a VII-a: derivarea și compunerea.

1. Derivarea

EXPLOREZ

1 Primul exercițiu are drept scop utilizarea dicționarului (DEX) în vederea identificării cuvintelor derivate. Cuvântul „tinerete” este, conform dicționarului, derivat cu sufixul „-ete” de la cuvântul de bază „tânăr”.

2 Elevii vor căuta în dicționar (pot folosi și dexonline.ro) și alte cuvinte derivate și vor explica, conform informațiilor din dicționar, cum s-au format.

De exemplu:

COȘULÉȚ, *coșulețe*, s.n. Diminutiv al lui *coș*¹ (1). – **Coș**¹ + suf. *-uleț*.

DORINȚĂ, *dorințe*, s.f. 1. Stare sufletească a celui care tinde, râvnește, aspiră la ceva; năzuință, dor, aspirație. ♦ Ceea ce constituie năzuința, aspirația cuiva. 2. Poftă, gust (de a mânca, de a bea ceva etc.); voie. 3. Atracție erotică. [Pl. și: *dorinți*] – **Dori** + suf. *-ință*.

3 Elevii vor numi un cuvânt asociat imaginii: *școală, verde, nor* etc. Apoi vor da exemple de derivate de la cuvântul ales. De exemplu: *școlar, școlăriță, școlărime* etc.; *a înverzi, verzui, verdeață* etc.; *norisor, noruleț, a se înnora* etc.

4 Elevii vor stabili valoarea de adevăr a enunțurilor date și vor copia în caiete enunțurile pe care le consideră adevărate. Pot consulta și informațiile din caseta **Strategii de analiză gramaticală** de la pagina 37.

5 Elevii vor forma, cu ajutorul sufixelor, diminutive de la cuvintele din lista dată.

De exemplu:

- oraș → orașel
- masă → măsuță
- lopată → lopățică
- floare → florică
- sat → sătuc
- bucată → bucățică
- cercel → cerceluș
- pat → pătuț
- coș → coșuleț
- gură → guriță

6 Elevii vor face asocierile potrivite pentru a obține cuvinte derivate, apoi vor nota în caiet ce părți de vorbire sunt cuvintele obținute.

a) român + „-ește” = românește

b) a capsă + „-tor” = capsator

c) a fi + „-ință” = ființă

d) frică + „-os” = fricos

e) gras + „-uț” = grăsuț

f) lung + „-an” = lungan

g) a greși + „-eală” = greșeală

h) argint + „-iu” = argintiu

i) fâș + „-âi” = fâșâi

j) împărat + „-easă” = împărăteasă

7 Elevii vor obține, cu ajutorul prefixelor, derivate de la cuvintele date.

De exemplu:

- **neciteț**
- **neșansă**
- (a) **dezlipi**
- (a) **realege**
- **străvechi**
- (a) **descrește**
- (a) **răsturna**
- (a) **răsfoi**

8 Elevii vor identifica, din lista dată, cuvintele derivate.

- străbunic
- albuș
- fiică
- mănușă
- cimbrisor
- binișor
- mireasă
- nesocoti
- greutate
- solicitant

APROFUNDEZ

- Elevii vor găsi intrusul din seriile de cuvinte date: **a)** lactelui; **b)** drumurile; **c)** pădurilor.
- Elevii vor grupa cuvintele derivate, în caiet, conform indicațiilor din tabel, și vor sublinia cu o linie prefixele și cu două sufixele.

Derivate cu prefix	Derivate cu sufix	Derivate parasintetice	Derivate în serie
reciti strănepot descoase nelegal	frățește frunziș lemnos rățoi	înnegri înarma întineri	neprietenos clujeancă croitoreasă țarancă

- Elevii vor identifica, în textul dat, cuvintele derivate și vor explica cum s-au format, conform modelului. Cuvintele derivate se identifică având reper forma de bază/din dicționar a cuvântului.

De exemplu:

- frățiorul – forma articulată a cuvântului „frățior”
- frățior = s-a format prin derivare cu sufixul „-ior” de la cuvântul de bază „frate”
- frate (cuvânt de bază) + „-ior” (sufix)
- Atenție!** „-ul” nu este sufix; „u” este vocală de legătură, iar „l” este articol.
- sățesc = s-a format prin derivare cu sufixul „-esc” de la cuvântul de bază „sat”
- lăptic = s-a format prin derivare cu sufixul „-ic” de la cuvântul de bază „lapte”
- covrigei = s-a format prin derivare cu sufixul „-el” de la cuvântul de bază „covrig”
- sățean = s-a format prin derivare cu sufixul „-ean” de la cuvântul de bază „sat”
- bunicul = s-a format prin derivare cu sufixul „-ic” de la cuvântul de bază „bun”
- norocoși = s-a format prin derivare cu sufixul „-os” de la cuvântul de bază „noroc”
- am reintrat = s-a format prin derivare cu prefixul „-re” de la verbul „a intra”

- Pentru a rezolva acest exercițiu, elevilor li se vor aminti informațiile din rubrica **Elemente-cheie** de la pagina 38, apoi aceștia vor alcătui enunțuri în care diminutivele să aibă valorile stilistice indicate.

De exemplu:

- diminutivul marchează un grad mai ridicat de afectivitate pozitivă: Am un iepuraș scump foc!
- diminutivul indică o atitudine ironică, depreciativă: A fost și el un biet actoraș, lipsit de talent.
- diminutivul atenuează politicos o cerere, o rugămintă: Doar o secundică, și sunt gata cu comanda!

- Elevii vor selecta din textul dat diminutivele („pisicuța”, „jucărică”, „drăguțică”, „blăniței”) și vor preciza rolul lor stilistic în text (marchează un grad mai ridicat de afectivitate pozitivă/indică o atitudine depreciativă).

- Elevii vor scrie, în caiet, enunțurile date, alegând forma corectă.

- Fetița a făcut doar o **greșeală** / greșală.
- Mama ei este **sălăjeancă** / sălăjancă.
- Fiindcă nu poate înota / **înota**, copilul riscă să se înece / **inece**.
- Oamenii aceia s-au îmbogățit / **îmbogățit** repede.
- Să nu desgropăm / **dezgropăm** morții!
- Mi-am **înnoit** / înoit abonamentul.
- La ceremonie a participat și **ex-premierul** / ex-premierul țării.

Profesorul le poate readuce aminte elevilor că prefixele nu se separă, de regulă, de cuvântul de bază, prefixul „ex-” cu sensul de „fost” constituind o excepție.

2. Compunerea

EXPLOREZ

- Elevii vor forma cuvinte compuse combinând cele două serii de cuvinte și apoi vor preciza valoarea morfologică a acestora, după modelul dat.

- niciunul = pronume negativ
- despre = prepoziție compusă
- sieși = pronume reflexiv
- fiindcă = conjuncție subordonatoare
- patruzeci = numeral cardinal
- oricare = pronume nehotărât
- zgârie-nori = substantiv comun
- Delta Dunării = substantiv propriu
- tic-tac = interjecție compusă
- albastru-deschis = adjectiv
- Miercurea-Ciuc = substantiv propriu
- a binedispune = verb
- Calea-Lactee = substantiv propriu

- Elevii vor stabili modalitatea prin care s-a realizat compunerea cuvintelor date, făcând asocierile potrivite: **a) – 3; b) – 1; c) – 2.**

3 Elevii vor explica sensul cuvintelor compuse cu ajutorul elementelor savante și vor alcătui enunțuri cu acestea. Profesorul îi va îndemna să consulte DEX-ul.

- autoservire = acțiunea de a se servi singur; **Auto-** + **servire**
- hidrobicicletă = ambarcațiune sportivă de agrement construită cu un mecanism propulsat cu pedale, prin intermediul căruia este acționată pentru a înainta pe apă; **Hidro-** + **bicicletă**
- microunivers = univers de mici proporții, microcosmos; **Micro-** + **univers**
- ultracentral = în plin centru; **Ultra-** + **central**
- cronofag = consumator de timp; **Crono-** + **fag**

4 Profesorul le va reaminti elevilor modalitățile de scriere a cuvintelor compuse. Aceștia vor identifica cuvintele compuse din enunțurile date și vor observa modul în care se scriu (legat, cu cratimă, cu blank). Pentru ca rezolvarea să fie mai facilă, elevii pot consulta și informațiile din rubrica **Strategii de redactare** de la pagina 40. De asemenea, se pot verifica consultând DOOM-ul.

- Punctul-și-virgula** este un semn de punctuație care marchează o pauză.
- Plouă **întruna** de **unsprezece** zile.
- Semnul **două-puncte** se folosește frecvent pentru a anunța vorbirea directă.
- A nins mult **astă-iarnă** în **Satu Mare**.
- Domnia-sa** și-a amenajat casa cu mult **bun-gust**.

APROFUNDEZ

1 Elevii vor nota în caiet, pe două coloane, cuvintele compuse, respectiv cuvintele derivate din lista dată.

Cuvinte compuse

fiecare
deplin
altfel
cuiva
deasupra
pseudoartist
subsol
dreptunghi
preaplin
telegurnal
cuminte

Cuvinte derivate

desprinde
covrigărie
ostaș
muncitor
neregulă
chinez
vișiniu
dezordine
răsfăța
osos

2 Elevii vor copia, în caiet, tabelul dat, notând cuvintele compuse în rubrica potrivită.

Compuse prin coordonare	Compuse prin subordonare	Compuse prin abreviere
pasăre-liră situație-limită mamă-soacră anglo-român	bunăvoință proces-verbal papă-lapte altfel	aragaz SNCFR OZN CEC

3 Elevii vor alcătui un enunț respectând cerința. Important este ca atunci când vor citi enunțul să indice corect cuvintele compuse și pe cele formate prin derivare pe care le-au utilizat.

AUTOEVALUARE

Elevii vor rezolva exercițiul de autoevaluare fie oral, accesând varianta digitală a manualului, fie în scris:

Procedeul intern de îmbogățire a **vocabularului** prin care obținem cuvinte noi cu ajutorul prefixelor și al **sufixelor**, pornind de la un cuvânt de **bază**, se numește **derivare**. Sunetele comune atât cuvântului de bază, cât și cuvintelor obținute de la acesta reprezintă **rădăcina**.

Prefixele sunt sunetele sau grupurile de sunete adăugate înaintea rădăcinii pentru a forma un cuvânt nou. Sunetele sau grupurile de sunete adăugate după rădăcină pentru a forma un cuvânt nou se numesc **sufixe**.

Sufixele diminutive formează cuvinte ce desemnează, de obicei, obiecte sau ființe mai mici decât cele indicate de cuvintele de bază.

Mijlocul intern de îmbogățire a vocabularului prin care se obțin cuvinte noi, prin **alăturarea** a două sau mai multe cuvinte, se numește **compunere**.

LECȚIA 6 MIJLOACE INTERNE DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI. CONVERSIUNEA. FAMILIA LEXICALĂ (p. 41–43)

DIN EXPERIENȚA MEA

Împărțiți pe grupe, elevii își vor alege unul dintre versurile propuse și vor răspunde la întrebările date.

De exemplu:

- „Lumina, ce-o simt năvălindu-mi / în piept când te văd – minunato [...]” (Lucian Blaga, *Lumina*)
 - ▶ Persoana pe care o vede îndrăgostitul este o lumină în viața acestuia sau o sursă care îl face să resimtă lumina în piept (lumina poate fi înțeleasă aici ca metaforă a iubirii). Cuvântul „lumină” este folosit, în acest context, cu sens figurat.
 - ▶ Cuvântul care sugerează și persoana, și trăsătura este „minunato”, un substantiv în cazul vocativ, provenit dintr-un adjectiv participial.
- „Sare verdele pe două frunze?” (Nichita Stănescu, *Icoană pe sticlă*)
 - ▶ Cuvântul „verdele” are valoarea morfologică de substantiv; acesta provine din adjectivul „verde”. Prin articulare, adjectivul „verde” a devenit, în acest context, substantiv.
 - ▶ Substantivul „verdele” este format din cuvântul „verde” și articolul hotărât „-le”; în context, substantivul „verdele” e folosit cu sens figurat, fiind o sugestie a cromaticii frunzelor. Adjectivul „verde” desemnează culoarea specifică frunzelor, ierbii etc. în anotimpul vara.
- „De ce-ntr-o mare de lumină mi se-neacă eul [...]?” (Lucian Blaga, *Pax magna*)
 - ▶ Cuvântul „eul” desemnează conștiința care reflectă lumea exterioară și propria existență.
 - ▶ Substantivul „eul” este format din cuvântul „eu” și articolul hotărât „l”; pronumele „eu” înlocuiește numele persoanei care vorbește, în timp ce substantivul „eul” constituie personalitatea, individualitatea cuiva.
- „Eram mic / și singur socoteam: ea mi-e aproapele / și o iubeam.” (Lucian Blaga, *Din copilăria mea*)
 - ▶ Cuvântul „aproapele” face referire la o persoană apropiată. Aproapele ar putea fi mama, cea care îi este mereu aproape copilului.
 - ▶ Substantivul „aproapele” este format din cuvântul „aproape” și articolul hotărât „-le”; adverbul „aproape” înseamnă „la o distanță mică în spațiu de cineva sau de ceva; în preajmă, în vecinătate”, în timp ce substantivul „aproapele” are sensul de „semen; persoană”.
- „Șarpe, șerpește, / Cu solzi ca de pește, / Râul șerpuiește.” (Andrei Ujică, Șerban Foarță, *Vasiliscul și Aspida*)
 - ▶ Cuvântul de bază al cuvintelor marcate este „șarpe”.
 - ▶ Cuvintele s-au format prin derivare de la cuvântul de bază „șarpe”; *șerpește* = s-a format cu sufixul „-ește” de la cuvântul de bază „șarpe”; *șerpuiește* = s-a format cu sufixul „-ui” de la cuvântul de bază „șarpe”.
 - ▶ Utilizarea cuvintelor din aceeași familie lexicală are rol stilistic. În imaginația creatoare, râul se încolăcește aidoma unui șarpe; ideea este evidențiată prin folosirea acestor termeni din aceeași familie lexicală „șarpe/șerpește/șerpuiește”.
 - ▶ Cuvintele marcate creează și armonii imitative, prin intermediul aliterației (repetarea consoanei „ș”). Se realizează, astfel, un joc de cuvinte care atrage cititorul.

EXPLOREZ

- 1 Elevii vor citi enunțurile date, apoi vor răspunde cerințelor.
 - 1) Cuvântul „greu” din primul enunț este adjectiv, deoarece califică un substantiv („drumul”) și își schimbă forma în funcție de acesta (se acordă în gen, număr și caz cu substantivul „drumul”).
 - 2) În al doilea enunț, cuvântul nu are aceeași valoare morfologică, a devenit substantiv, prin articulare. De asemenea, ca orice substantiv, poate primi determinanți („acesta”).
 - 3) În al treilea enunț, cuvântul „greu” este adverb, deoarece arată o caracteristică a unui verb și este invariabil (nu-și schimbă forma).
 - 4) În funcție de contextul în care apare, cuvântul subliniat are o altă valoare gramaticală.
- 2 Rezolvând acest exercițiu, elevii vor descoperi că, prin conversiune, se pot obține substantive din adjective propriu-zise, participiale sau gerunziale, din adverb, din verb la supin, din pronume, din numeral, din interjecție, din prepoziții și din conjuncții.
 - a) Făt-Frumos este curajos. (= adjectiv) Curajosul și-a învins adversarii. (= substantiv)
 - b) În spital sunt mulți oameni suferinzi. (adjectiv gerunzial/provenit din verb la gerunziu) Suferinzii sunt îngrijiți de medici. (= substantiv)

- c) Andrei este un tânăr îndrăgostit. (adjectiv participial/provenit din verb la participiu) Îndrăgostiții aceia se plimbă prin parc. (= substantiv)
- d) Are de mers mult pe jos. (= verb la supin) Mersul pe jos face piciorul frumos. (= substantiv)
- e) Am rezolvat bine problema. (= adverb) Azi am făcut un bine. (= substantiv)
- f) Eu nu știu rezolva exercițiul. (= pronume personal) Eul liric este vocea care exprimă trăiri într-o operă lirică. (= substantiv)
- g) Lauda de sine nu miroase a bine. (= pronume reflexiv) În sinea ei știa adevărul. (= substantiv)
- h) N-a venit nimeni la școală. (= pronume negativ) El este un nimeni. (= substantiv)
- i) Elevul a primit nota zece. (= numeral cardinal) Zecele Nadiei e cunoscut în toată lumea. (= substantiv)
- j) Of, mă doare capul! (= interjecție) Mi-a luat un of de pe inimă. (= substantiv)
- k) A pus pe masă cartea. (= prepoziție) Lipsește un „pe” din enunț. (= substantiv)
- l) A citit teoria, dar nu a învățat-o. (= conjuncție) Conjuncția „dar” este adversativă. (= substantiv)
- 3 Elevii vor identifica, în enunțurile date, adjectivele obținute prin conversiune, precizând partea de vorbire din care provin.
- a) Marius este un om învățat.
învățat = adjectiv provenit din verb la participiu
- b) Cu mâna tremurândă, bunicul apucă bastonul.
tremurândă = adjectiv provenit din verb la gerunziu
- 4 Elevii vor selecta adverbele din enunțurile date, menționând părțile de vorbire din care provin.
- a) Mara cântă frumos.
frumos = adverb provenit din adjectiv
- b) Profesorul vorbește apăsător.
apăsător = adverb provenit din participiu
- 5 În primul enunț (a), cuvântul „frate” este substantiv și desemnează o rudă, iar în al doilea enunț (b) cuvântul „frate” își schimbă valoarea gramaticală, devine interjecție și exprimă o reacție afectivă.
- 6 Lucrând în perechi, elevii vor alcătui familia lexicală a cuvântului „a descoperi”: *descoperire, descoperit, descoperitor, redescoperire, nedescoperit* etc.

APROFUNDEZ

- 1 Elevii vor stabili valoarea morfologică a cuvintelor subliniate în enunțurile date.
- a) Paul este un om drept. (= adjectiv) El judecă drept lucrurile. (= adverb)
- b) Dimineața aceasta e luminoasă. (= substantiv) Dimineața merg la școală. (adverb)
- c) Se poartă așa dintotdeauna. (= adverb) Cu așa atitudine cum să nu reușești în viață? (adjectiv)
- d) Caisele sunt dulci . (= adjectiv) Mama îl privește dulce pe copil. (= adverb) Bunica ne face dulciuri . (= substantiv)
- 2 Elevii vor stabili modalitatea prin care s-a realizat conversiunea cuvintelor subliniate în enunțurile date, făcând asocierile potrivite:
- a) – 2; b) – 1; c) – 3; d) – 5; e) – 4.
- 3 Elevii vor identifica cuvintele formate prin conversiune din enunțurile date, analizându-le conform modelului.
- a) roșul = substantiv format prin conversiune din adjectiv propriu-zis
- b) tânărul = substantiv format prin conversiune din adjectiv propriu-zis
grav = adverb format prin conversiune din adjectiv propriu-zis
- c) buștean = adverb format prin conversiune din substantiv
covrig = adverb format prin conversiune din substantiv
- d) bolborosit = adverb format prin conversiune din participiu
- e) Tot ce mi-a spus era adevărat. (= pronume nehotărât) Am fost fascinat pe loc de armonia totului. (= substantiv)
- f) Are un păr lung. (adjectiv) Se uită lung la mine. (adverb)
- g) A chemat pe scenă un om oarecare. (adjectiv) Marius nu este un oarecare. (substantiv)
- e) josul = substantiv format prin conversiune din adverb
- f) șaptele = substantiv format prin conversiune din numeral
- g) asemenea = adjectiv format prin conversiune din adverb
- h) aburindă = adjectiv format prin conversiune din verb la gerunziu
- i) sinele = substantiv format prin conversiune din pronume reflexiv
- j) niște nimicuri = substantiv format prin conversiune din pronume negativ